

Lublin, dnia 30 sierpnia 2016 r.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki
Katedra Postępowania Cywilnego
i Międzynarodowego Prawa Handlowego
UMCS w Lublinie

Recenzja

**w postępowaniu habilitacyjnym dr Małgorzaty Dumkiewicz, obejmująca
ocenę osiągnięcia naukowego oraz istotnej aktywności naukowej**

I. Dr Małgorzata Dumkiewicz ukończyła studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie uzyskując w 2004 r. stopień magistra. Od 2004 r. jest zatrudniona w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego UMCS w Lublinie, najpierw na stanowisku asystenta, a od 2010 r. po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych - na stanowisku adiunkta. Promotorem rozprawy doktorskiej M. Dumkiewicz pt. "Indywidualizacja i identyfikacja udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością" był prof. dr hab. Andrzej Kidyba.

II. Ocena osiągnięcia naukowego, na które składa się rozprawa habilitacyjna pt. „Odpowiedzialność odszkodowawcza za podejmowanie wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych”.

A. Temat rozprawy habilitacyjnej

Jako swe osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1852 ze zm.), dr Małgorzata Dumkiewicz wskazała monografię naukową pt. „**Odpowiedzialność**

odszkodowawcza za podejmowanie wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych", Lublin 2016 (wydawca: Wolters Kluwer, ss. 350).

Przedmiotowa rozprawa jest wszechstronnym monograficznym opracowaniem problematyki odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu podjęcia wadliwych uchwał przez zgromadzenia wspólników lub akcjonariuszy w spółkach kapitałowych. Materia objęta rozprawą ma duże znaczenie nie tylko dla praktyki, ale także nauki nie tylko prawa handlowego, lecz również prawa cywilnego. Problematyka ta nie jest w sposób szczególny uregulowana w Kodeksie spółek handlowych. Trudno się więc dziwić, że na jej tle rodzą się rozliczne wątpliwości. Sprawy nie załatwiają bynajmniej unormowania kodeksowe dotyczące stwierdzania nieważności i uchylania uchwał zgromadzenia wspólników i walnego zgromadzenia akcjonariuszy. Nie odnoszą się one bowiem do naprawienia szkód wyrządzonych przez wadliwe uchwały. Jak zaś wynika z rozważań habilitantki szkody mogą ponieść nie tylko udziałowcy spółek kapitałowych i członkowie ich organów, ale także osoby trzecie, w tym zwłaszcza wierzyciele spółki. Podjęcie wadliwej uchwały prowadzi niejednokrotnie do trudno odwracalnej komplikacji stanu faktycznego i prawnego. Eliminacja wadliwej uchwały z obrotu nie jest jednoznaczna z likwidacją jej konsekwencji, a te mogą w szczególności znaleźć wyraz w uszczerbkach majątkowych wyrządzonych różnym podmiotom. Dobrą ilustracją problemu są uchwały w przedmiocie powołania lub odwołania członków organów spółek kapitałowych oraz ich dalsze konsekwencje wynikające z czynności prawnych podjętych przez wadliwie powołanych członków organów.

Nie ulega kwestii, że podjęcie badań i monograficzne opracowanie problematyki objętej rozprawą M. Dumkiewicz było ze wszech miar uzasadnione, a dobór tematu, wychodząc naprzeciw potrzebom praktyki, odnosi się jednocześnie do ważnych zagadnień dogmatyki prawa handlowego oraz – co należy podkreślić – prawa cywilnego. Wszak materia odpowiedzialności

odszkodowawczej stanowi jedno z centralnych zagadnień prawa zobowiązań. Autorka zastrzega wszakże, iż jej założeniem nie była dogłębna i wszechstronna analiza przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej na gruncie kodeksu cywilnego.

B. Metody badawcze

We wstępie do rozprawy M. Dumkiewicz wskazuje, że wykorzystano w niej przede wszystkim metodę formalno-dogmatyczną, z uwzględnieniem wykładni językowej, logicznej, funkcjonalnej, systemowej oraz historycznej. Autorka podkreśla natomiast, że praca nie ma porównawczego charakteru i dlatego zrezygnowano w niej z metody komparatystycznej. Według Autorki jest to uzasadnione faktem, że uwagi prawoporównawcze musiałyby objąć nie tylko prawo handlowe, ale także prawo cywilne, co wykraczałoby poza ramy i cele pracy. Stanowisko to nie całkiem mnie przekonuje. Uważam, że pewne odniesienia (choćby tylko opisowe) do rozwiązań spotykanych w obcych systemach prawnych w rozprawie habilitacyjnej są pożądane. Z drugiej jednak strony prawdą jest, że polska doktryna prawa handlowego jest już na tyle rozwinięta, że możliwe jest stworzenie wartościowej rozprawy naukowej bez sięgania do nauki zagranicznej. Uwagi historyczne zawarte w pracy mają marginalny i ilustracyjny charakter.

C. Układ rozprawy

Materia objęta rozprawą podzielona jest na trzy rozdziały. Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do dalszych rozważań i jest poświęcony analizie takich zagadnień jak pojęcie wadliwej uchwały zgromadzenia w spółce kapitałowej, rodzaje wadliwych uchwał, podjęcie wadliwej uchwały jako

zdarzenie wyrządzające szkodę. Rozdział II dotyczy reżimów odpowiedzialności odszkodowawczej za podjęcie wadliwej uchwały przez zgromadzenie spółki kapitałowej, a przedstawiono w nim zagadnienia podjęcia wadliwej uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej jako przyczyny odpowiedzialności kontraktowej oraz odpowiedzialności deliktowej. W rozdziale II natomiast omówiono przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej za podjęcie wadliwej uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej, w tym: winę, istnienie szkody oraz związek przyczynowy, a ponadto przedstawiono relację zachodzącą pomiędzy dochodzeniem roszczeń o naprawienie szkody i sprawami o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej. Przyjęty przez Autorkę układ treści pracy uważam za prawidłowy i należycie odzwierciedlający zagadnienia objęte tematem. Wprawdzie można mieć wątpliwości, czy materia objęta paragrafem 4 w rozdziale trzecim, dotycząca relacji pomiędzy postępowaniem o naprawienie szkody oraz postępowaniem o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały, powinna być omówiona łącznie z przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej, ale za takim właśnie ujęciem przemawiają pewne argumenty. Po pierwsze – Habilitantka analizuje ten problem z perspektywy, czy uprzednie uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały nie należy zaliczyć do przesłanek powstania odpowiedzialności odszkodowawczej. Z tego punktu widzenia objęcie materii rozdziałem III jest usprawiedliwione. Po drugie – gdyby wyodrębnić w odrębnym rozdziale rozważania dotyczące relacji między uchyleniem lub stwierdzeniem nieważności uchwały oraz postaniem odpowiedzialności odszkodowawczej, to powstałby rozdział nieproporcjonalnie mniejszy w stosunku do pozostałych rozdziałów rozprawy. Mając to na względzie strukturę pracy uważam za prawidłową.

D. Treść rozprawy (podstawowe tezy)

Analizując w **rozdziale I** pojęcie oraz typy wadliwych uchwał zgromadzenia udziałowców spółki kapitałowej M. Dumkiewicz zauważa, że w Kodeksie spółek handlowych rozróżnia się uchwały sprzeczne z prawem oraz uchwały podlegające uchyleniu. Jest to jednak typologia, a nie klasyfikacja, ponieważ podział ten nie jest rozłączny. W ramach tych dwóch typów wyróżnia dalsze podtypy w oparciu o kryterium przyczyn wadliwości. W szczególności wśród uchwał sprzecznych z prawem wyróżnia ona te, których treść uchybia ustawie oraz te, które podjęte zostały w sposób spreczny w ustawę. Nie jest jednak jasne, czy naruszenie trybu podejmowania uchwały jest przesłanką nieważności tej uchwały. M. Dumkiewicz zauważa, że z tego punktu widzenia kwalifikacja uchwał zgromadzeń udziałowców jest problematyczna ze względu na kontrowersje dotyczące tego, czy uchwały te są czynnościami prawnymi czy też zdarzeniami prawnymi. Kwestia ta rzutuje na to, czy w odniesieniu do uchwał zastosowanie znajduje art. 58 § 1 k.c. Autorka stwierdza, że w orzecznictwie dominuje stanowisko opowiadające się za tym, iż uchwały są zdarzeniami prawnymi, do których nie stosuje się art. 58 k.c., a zatem że sankcje określone w art. 252 § 1 oraz 425 § 1 k.s.h. mają charakter szczególny. Autorka nie wyraża własnego poglądu w tej sprawie, zauważa tylko że niezależnie od tego, nieprawidłowości w sposobie podejmowania uchwał nie powinny być eliminowane z zakresu przesłanek ich wadliwości. Jej zdaniem, nawet jeśli przyjąć, że uchwały są czynnościami prawnymi, to stanowisko takie nie wyklucza uznania ich specyfiki, ponieważ wykazują one wiele odstępstw zarówno od jednostronnych czynności prawnych, jak i od umów. W konsekwencji Autorka przyjmuje, że uchwała podjęta z naruszeniem zasad dotyczących zwoływania czy odbywania zgromadzenia jest uchwałą nieważną, co jednak nie znaczy, że każde uchybienie formalne wyklucza możliwość przypisania spółce uchwały. Zgodnie bowiem z ugruntowanym poglądem

uchybień na etapie podejmowania uchwały mogą stanowić podstawę stwierdzenia ich nieważności tylko o tyle, o ile wywarły wpływ na jej treść. W tym ujęciu ocena ważności podjętej uchwały musi być dokonywana przez pryzmat skutków uchybień. Jak trafnie podnosi Autorka, mielibyśmy tu do czynienia z relatywizacją uchybień ze względu na to, czy w przypadku ich braku uchwała zostałaby podjęta. Zdaniem M. Dumkiewicz wątpliwości budzi rozróżnienie wśród przyczyn wadliwości podjętych uchwał takich, które zawsze mają wpływ na treść uchwał oraz które mogą wpływ wywrzeć w zależności od okoliczności. Habilitantka prezentuje to zagadnienie na tle konkretnych przykładów wadliwości w podjęciu uchwały. W konkluzji stwierdza ona, że w przypadku uchwał podjętych pomimo braku kworum albo bez wymaganej większości głosów mamy do czynienia z aktami psychofizycznymi, które nie powinny być uważane za uchwałę podjętą przez umocowany organ spółki. Ta konstatacja prowadzi Autorkę do rozważania zagadnienia relacji pomiędzy nieważnością oraz nieistnieniem uchwał.

Przedstawiwszy stan doktryny w odniesieniu do powyższego zagadnienia, M. Dumkiewicz zajmuje stanowisko, że istnieje potrzeba wyodrębnienia i nazwania stanów faktycznych, które w sensie prawnym nie są uchwałami organu spółki i zwraca uwagę na fakt, że „nieistnienie uchwały osoby prawnej” zostało usankcjonowane normatywnie w art. 17 pkt 4² k.p.c. Sugeruje, że właściwszym określeniem dla tego typu stanów faktycznych byłby zwrot „uchwała pozorna”, a nie uchwała nieistniejąca. Istnieje bowiem pewien pozór uchwały, który może wywoływać skutki w obrocie i dlatego konieczne jest jego wyeliminowanie. Autorka zwraca uwagę, że odmiennie niż ma to miejsce w odniesieniu do uchwał spółdzielni, poddanie uchwał pozornych zgromadzeń spółek kapitałowych reżimowi z art. 189 k.p.c. prowadziłoby do pozbawienia osób trzecich działających w dobrej wierze, ochrony zapewnianej w art. 254 § 2 w zw. z § 4 i art. 427 § 2 w zw. z § 4 k.s.h. (wyłączenie skutku uchylenia i

stwierdzenia nieważności uchwały w stosunku do osób trzecich działających w dobrej wierze). Autorka podkreśla też, że wyrok wydany na podstawie art. 189 k.p.c. nie korzysta z rozszerzonej prawomocności materialnej, co w odniesieniu do uchwał istotnie ograniczałoby jego praktyczne skutki. W konsekwencji Autorka opowiada się za poglądem, że niezależnie od tego, czy chodzi o wadliwą uchwałę istniejącą czy o uchwałę pozorną, jej eliminacja powinno nastąpić według przepisów k.s.h., a nie art. 189 k.p.c. Na tym tle nasuwa się refleksja, że ramach polskiego systemu prawnego w miarę możliwości powinno nastąpić ujednolicenie regulacji prawnych odnoszących się do zaskarżania uchwał organów osób prawnych typu korporacyjnego. W szczególności istnienie różnic w tej kwestii pomiędzy prawem spółdzielczym i prawem spółek handlowych nie służy potrzebom praktyki.

W dalszej części rozdziału pierwszego M. Dumkiewicz analizuje problematykę wyrządzenia szkody przez wadliwą uchwałę zgromadzenia spółki kapitałowej. Zauważa, że co do zasady uchwały te kształtują stosunki wewnątrzkorporacyjne, ale niekiedy ich oddziaływanie wykracza poza tę sferę i oddziałuje na sytuację osób trzecich. Autorka stawia tezę, że poza nielicznymi przypadkami, rozważane uchwały stanowią źródło różnych skutków w sferze prawnej. Dlatego też – po analizie poglądów doktryny - Autorka przyjmuje, iż są one co najmniej zdarzeniami prawnymi, czyli faktami, z którymi obowiązujące prawo wiąże określone skutki. Takie ujęcie nie oznacza jednak negacji stanowiska upatrującego w uchwałach czynności prawnych. Autorka przyjmuje bowiem, że czynnościami prawnymi są tylko te spośród uchwał, które zmierzają do wywołania skutku prawnego. Inne zaś mogą być zdarzeniami prawnymi. Stanowisko to jest przekonujące.

Wadliwość uchwał wywołujących skutki prawne może wywoływać negatywne konsekwencje w sferze prawnej różnych podmiotów i prowadzić do odpowiedzialności odszkodowawczej. Habilitanka zwraca uwagę na

konieczność odróżnienia przypadków, gdy szkodę wyrządza podjęcie wadliwej uchwały oraz gdy wynika ona z zaniechania podjęcia uchwały. Jeśli zaś chodzi o podjęcie wadliwych uchwał M. Dumkiewicz stwierdza, że brak podstaw, aby formułować tezę, że każda wadliwa uchwała stanowi zdarzenie wyrządzające szkodę. To czy wadliwa uchwała wyrządzi szkodę zależy w dużej mierze od tego, jak jest ona traktowana przez spółkę i jej organy do czasu ewentualnego stwierdzenia nieważności lub uchylenia. Wprawdzie eliminacja uchwały wywiera skutek wsteczny, ale przywrócenie stanu sprzed podjęcia uchwały nie zawsze jest możliwe. Autorka zauważa, że niektóre ze skutków uchwały pojawiają się już w chwili jej podjęcia, a wtedy eliminacja uchwały oznacza likwidację przyczyny, ale najczęściej nie samych skutków. Efektem może być zatem powstanie szkody.

Podjęcie wadliwej uchwały M. Dumkiewicz traktuje jako działanie bezprawne, która to bezprawność jest jedną z przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej. Bezprawności upatruje nie tylko w przypadkach, gdy uchwała jest sprzeczna z prawem, ale także gdy chodzi o sprzeczność uchwały z dobrymi obyczajami czy zasadami współżycia społecznego. Co się zaś tyczy sprzeczności uchwały z umową lub statutem, to w pracy przyjęto, że jest to przejaw sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i z tego względu należy je traktować jako bezprawne.

W **rozdziale II** M. Dumkiewicz zajmuje się zagadnieniem, czy odpowiedzialność za podjęcie wadliwej uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej podpada pod reżim odpowiedzialności kontraktowej czy też deliktowej. Co do zasady uważa ona, że nie można tu mówić o niewykonaniu zobowiązania w rozumieniu art. 471 k.c., chociaż nie wyklucza, że w granicach swobody umów do statutów i umów mogą być wprowadzone postanowienia nakładające na udziałowców zobowiązania co do podejmowania określonych uchwał, a wtedy w grę wchodzi odpowiedzialność ex contractu. Trafne jest

jednak spostrzeżenie Autorki, że wprowadzanie tego typu zobowiązań powinno mieć miejsce w odrębnych umowach zawartych pomiędzy udziałowcami albo spółką i udziałowcami. W typowych sytuacjach odpowiedzialność z tytułu podjęcia wadliwej uchwały opiera się na przepisach o odpowiedzialności *ex delicto*.

Co się tyczy podmiotu ponoszącego deliktową odpowiedzialność odszkodowawczą M. Dumkiewicz rozważa, czy chodzi o spółkę, czy też wyłącznie o jej wspólników. Trafne jest spostrzeżenie Autorki, że co do zasady odpowiedzialność ponoszą udziałowcy głosujący nad uchwałą, ale ze względu na fakt, że tworzą oni organ spółki w grę wchodzi także odpowiedzialność samej spółki (art. 416 k.c.). Odpowiedzialność spółki i jej udziałowców jest solidarna (art. 441 k.c.). Autorka omawia następnie problematykę, kiedy w grę wchodzi odpowiedzialność spółki jako osoby prawnej oraz jakie są przesłanki powstania tej odpowiedzialności. Rozważania te prowadzą Autorkę do przedstawienia specyfiki zgromadzenia udziałowców jako organu spółki kapitałowej. W konkluzji wyraża ona zasadny pogląd, że nie ma podstaw, aby za działania udziałowców polegające na wykonywaniu uprawnień korporacyjnych do uczestnictwa i głosowania na zgromadzeniu odpowiedzialność ponosiła spółka. Nie są to bowiem czynności organu spółki. O odpowiedzialności tej można mówić dopiero w razie podjęcia uchwały. Co się zaś tyczy podjęcia uchwał pozornych, to M. Dumkiewicz przyjmuje, że nie można tu mówić o podjęciu uchwały przez należycie umocowany organ, a zatem wyłączona jest odpowiedzialność spółki na podstawie art. 416 k.c. Jest to pogląd zasadny. W grę jednak wchodzi – zdaniem Habilitantki – współodpowiedzialność spółki z tytułu współsprawstwa, jeżeli mamy do czynienia np. z wadliwymi działaniami lub zaniechaniami osób zwołujących zgromadzenie, kierujących jego przebiegiem itp.

Rozdział III rozprawy poświęcony jest zagadnieniu przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej za podejmowanie wadliwych uchwał zgromadzeń udziałowców spółek kapitałowych. Jak zaznacza Autorka już we wstępie do pracy, rozważania w tej części ograniczone są do indemnizacji szkody wyrządzonej przez podjęcie wadliwej uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej. Ogólna problematyka przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej jest bowiem szeroko przedstawiona w nauce prawa cywilnego, do której nawiązuje tu Habilitantka. Autorka stwierdza, że odpowiedzialność odszkodowawcza z czynu niedozwolonego oparta jest na zasadzie winy, ta zaś może być odnoszona tylko do osób fizycznych. Takie ujęcie wywołuje jednak wątpliwości gdy chodzi o zachowania wspólników (akcjonariuszy) głosujących za podjęciem wadliwej uchwały. Wykonują oni bowiem w tym przypadku swe prawa, a nie obowiązki istniejące z tytułu członkostwa w spółce. Dlatego też Autorka uważa, że określenie przesłanki zawinienia tych osób może być dokonane tylko przez konstrukcję nadużycia prawa (art. 5 k.c.). Działanie w ramach wykonywania prawa nie może być bowiem oceniane jako bezprawne. Dalej Autorka nawiązuje do koncepcji winy bezimiennej, a to ze względu na trudności z ustaleniem winy sensu stricto w stosunku do członków zgromadzenia spółki. M. Dumkiewicz podkreśla, że może to odbywać się tylko w ramach domniemań faktycznych co do winy organu spółki, przy nieograniczonej możliwości obalania tych domniemań przez spółkę.

Analizując przesłankę istnienia szkody Habilitantka rozważa powstanie szkody majątkowej oraz niemajątkowej. Podnosi, że w zależności od przedmiotu uchwały różnie może przedstawiać się krąg osób poszkodowanych. Wśród tych osób mogą znajdować się wyłącznie udziałowcy albo i spółka i jej udziałowcy, a niekiedy do osób poszkodowanych mogą należeć również wierzyciele spółki, jak też członkowie jej organów.

Przy ustalaniu rozmiaru szkody, zdaniem Autorki, istotne znaczenie ma fakt wstecznego skutku orzeczeń stwierdzających nieważność lub uchylających uchwały zgromadzenia. W pewnych przypadkach eliminacja uchwały sprawia, że odpada podstawa przesunięć majątkowych, a to uzasadnia powstanie roszczeń z tytułu nienależnego świadczenia. Zwrot kwot na tej podstawie oczywiście pomniejszy rozmiar szkody.

M. Dumkiewicz zauważa, że szkoda wyrządzona w związku z podjęciem wadliwej uchwały, w zależności od przedmiotu uchwały, może być bezpośrednim efektem podjęcia samej uchwały, a może też wiązać się dopiero z wykonaniem uchwały. Także w tym drugim przypadku uszczerbek poniesiony przez poszkodowanych jest normalnym następstwem podjęcia uchwały, w granicach adekwatnego związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.).

Ostatnia część rozważań zawartych w rozprawie poświęcona jest zagadnieniom procesowym, wśród których na pierwszy plan Autorka wysuwa kwestię charakteru orzeczeń sądowych uchylających oraz stwierdzających nieważność uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych. Zauważa, że judykatura nadaje im charakter konstytutywny. Autorka nie rozwija tego wątku, lecz w przypisie 867 odsyła czytelnika do rozważań w rozdziale 1 § 1 i 2. Trzeba jednak zauważyć, że w rozdziale I (s. 55 i s. 72) kwestia ta nie została dość wyraźnie wyeksponowana, a szkoda, bo zagadnienie charakteru tych orzeczeń na to zasługuje. Moje wątpliwości (ale nie zdecydowany opór) budzi deklaratywność wyroku stwierdzającego nieważność uchwały zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy). Prawdopodobnie rozbieżność istniejąca w tej kwestii w nauce zostanie utrwalona podobnie jak ma to miejsce w odniesieniu do charakteru niektórych innych orzeczeń (np. co do ustalenia ojcostwa czy przywrócenia do pracy), szkoda jednak, że Autorka nie pokusiła się o zajęcie własnego stanowiska w tej kwestii. Do zagadnienia tego Autorka wraca jeszcze w dalszej części rozdziału III (s. 315 i n.).

Wyjaśniając relację pomiędzy dochodzeniem roszczenia odszkodowawczego oraz prowadzeniem procesów u uchylenie bądź stwierdzenie nieważności uchwały M. Dumkiewicz trafnie przyjmuje, że uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały nie jest przesłanką dochodzenia roszczenia odszkodowawczego i przytacza na poparcie tej tezy celne argumenty. Autorka rozważa natomiast, czy wyrok uchylający lub stwierdzający nieważność uchwały ma prejudycjalne znaczenie w procesie o naprawienie szkody wyrządzonej jej podjęciem. Zależność tę dostrzega w takim zakresie, w jakim wyrok uchylający lub stwierdzający nieważność uchwały przesądza o jej bezprawności, która jest przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej. Zasadnie jednak przyjmuje Habilitantka, że istnienie zależności prejudycjalnej nie oznacza *eo ipso* niedopuszczalności ustalania takiej kwestii przez sąd w procesie odszkodowawczym. M. Dumkiewicz trafnie zauważa jednak zasadniczy problem polegający na tym, że jeśli przyjmuje się konstytutywny charakter wyroku uchylającego lub stwierdzającego nieważność uchwały, to wątpliwe staje się, czy w procesie odszkodowawczym sąd może samodzielnie dokonać ustalenia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej takich jak bezprawność wynikająca ze sprzeczności uchwały z ustawą lub dobrymi obyczajami. Autorka wyraża zapatrywanie, że konstytutywność wyroku stwierdzającego nieważność lub uchylającego uchwałę nie odnosi się do faktu sprzeczności uchwały z ustawą lub dobrymi obyczajami. Zdaniem Autorki konstytutywność dotyczy tylko kwestii eliminacji uchwały z obrotu. Jest to stanowisko oczywiście słuszne. Zakładając, że każdy z rozważanych wyroków ma konstytutywną naturę, konstytutywność orzeczenia zawsze odnosi się do jego skutków (tu: do unicestwienia uchwały), a nie do przesłanek (podstaw) wydania takiego orzeczenia. W dalszej części Autorka rozważa problem, czy wyrok oddalający powództwo o stwierdzenie nieważności lub uchylenie uchwały ma moc wiążącą w procesie odszkodowawczym. W kwestii tej M. Dumkiewicz zajmuje stanowisko, że w zależności od przyczyny

oddalenia powództwa w zakresie przedmiotowym związane takie istnieje. Jeśli zaś chodzi o zakres podmiotowy, to – także trafnie przyjmuje – iż o prejudycjalnym charakterze wyroku w stosunku do innych niż strony osób można mówić wyłącznie wtedy, gdy wyrok korzysta z rozszerzonej prawomocności. Wyrok oddalający powództwo o stwierdzenie nieważności lub uchylenie uchwały z rozszerzonej prawomocności nie korzysta.

W zakończeniu rozprawy M. Dumkiewicz dokonała podsumowania swych rozważań eksponując najważniejsze tezy.

Nie ulega wątpliwości, że monografia M. Dumkiewicz jest opracowaniem wartościowym i w pełni oryginalnym. Tezy sformułowane w rozprawie, nawet jeżeli mogą być niekiedy przedmiotem polemiki, są prawidłowo uargumentowane, a ewentualna odmiennosc poglądów mieści się w granicach swobody wypowiedzi naukowej. Zaletą recenzowanej rozprawy jest jej komunikatywny i precyzyjny język oraz kultura słowa. Nieliczne uwagi krytyczne wyrażone w recenzji mają polemiczną naturę i nie podważają zdecydowanie pozytywnej oceny rozprawy. Ze względu na swą wartość naukową rozprawa M. Dumkiewicz stanowi istotny wkład do nauki prawa handlowego.

III. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Dorobek naukowy dr M. Dumkiewicz jest znaczący i obejmuje 50 publikacji. Zdecydowana większość tych prac (ponad 40) powstała już po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych. Na dorobek ten składają się 2 monografie (w tym rozprawa habilitacyjna), artykuły naukowe i rozdziały w pracach zbiorowych.

Podstawowe zainteresowania naukowe Habilitantki koncentrują się wokół dwóch głównych nurtów, a mianowicie: prawa spółek handlowych (struktura i

funkcjonowanie) oraz prawa umów. W jej dorobku znajdują się także opracowania wykraczające poza te dwa nurty

A. Jeśli chodzi o problematykę struktury i funkcjonowania spółek handlowych, to M. Dumkiewicz zajmowała się takimi zagadnieniami, jak: wspólność udziałów w spółce z o.o., odpowiedzialność za zobowiązania spółki jawnej powstałe przed wpisem do rejestru, zakres swobody wspólników w kształtowaniu reprezentacji spółki handlowej, granic podobieństwa umów w świetle art. 15 k.s.h., składanie rezygnacji przez członków zarządu spółki z o.o., zakresu regulacji art. 14 § 3 k.s.h., zarzut nieważności uchwały w świetle art. 252 § 4 i 425 § 4 k.s.h., skutki zaskarżania uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych w przedmiocie podziału zysku oraz charakter wyroku stwierdzającego nieważność uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, a także działanie w interesie spółki w kontekście podmiotów należących do grupy kontrolowanej przez Skarb Państwa.

Przed wszystkim wymienić tu trzeba monografię pt. *„Wspólność udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością”* (Warszawa 2011, ss. 240), która jest oparta na rozprawie doktorskiej, a obejmuje problematykę powstania oraz ustania wspólności praw udziałowych w spółce z o.o. oraz zasad wykonywania uprawnień udziałowych przez współuprawnionych. Praca ta była pierwszym opracowaniem monograficznym z zakresu tej problematyki w polskiej literaturze prawniczej.

W ten nurt badawczy wpisują się także takie publikacje doktorantki, jak *Kodeks spółek handlowych. Wybór orzecznictwa, Komentarze orzecznicze LEX*, Warszawa 2015, ss. 1200 oraz artykuły naukowe oraz części prac zbiorowych: *Zakres swobody wspólników w kształtowaniu sposobu reprezentacji spółki handlowej*, PPH 2011, nr 5; *Składanie rezygnacji przez członków zarządu spółki z o.o.*, PPH 2012, nr 7; *Zakaz rozszerzającej wykładni wyjątków na przykładzie regulacji art. 14 § 3 Kodeksu spółek handlowych* (w:) Profesor Stefan

Buczowski, *Libri Iuristarum Lublinensium*, Tom 2, Lublin 2012; *Wątpliwości związane z regulacją Kodeksu spółek handlowych dotyczącą odpowiedzialności za zobowiązania spółki jawnej powstałe przed wpisem do rejestru* (w:) *Prawo handlowe po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, pod red. W. J. Katnera i U. Promińskiej, Warszawa 2010; *Regulacja uchwał w Projekcie Księgi pierwszej nowego Kodeksu cywilnego w kontekście uchwał organów spółek kapitałowych* (w:) *Instytucje prawa handlowego w nowym kodeksie cywilnym*, pod. red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012; *Zarzut nieważności uchwały w świetle art. 252 § 4 i 425 § 4 k.s.h.* (w:) *Kodeks spółek handlowych po 10 latach*, pod. red. J. Frąckowiaka, Wrocław 2013; *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów niewykonawczych spółek, których akcje są notowane na giełdzie i odnośnych środków- analiza projektu*, Przegląd Prawa Handlowego 2013, nr 3, s. 4-10 (współautor A. Kidyba); .

Problematyki spółek handlowych dotyczą też glosy M. Dumkiewicz: *Wpływ śmierci akcjonariusza ujawnionego w księdze akcyjnej na zasady zwoływania walnego zgromadzenia akcjonariuszy - Glosa do wyroku SN z dnia 4 grudnia 2009 r. (III CSK 85/09)*, Glosa 2011, nr 3; *Granice podobieństwa umów w świetle art. 15 k.s.h.- Glosa do uchwały SN z dnia 22 października 2010 r., III CZP 69/10*, Glosa 2012, nr 1 współautor A. Niewęglowski); *Nabycie udziałów przez jednego z małżonków - Glosa do postanowienia SN z dnia 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09*, Gdańskie Studia Prawnicze 2010, nr 3-4;

B. Jak zaznaczyłem istotną częścią aktywności naukowej Habilitantki jest materia prawa umów. M. Dumkiewicz poświęciła jej 9 rozdziałów w monografii *Pozakodeksowe umowy handlowe*, pod red. A. Kidyby (Warszawa 2013) oraz rozdział w monografii *Kodeksowe umowy handlowe*, pod red. A. Kidyby (Warszawa 2014). Poza tym kwestii tych dotyczą opracowania *Skutki odstąpienia od umowy w Kodeksie cywilnym oraz w świetle zasad Europejskiego*

Prawa Kontraktów (PECL) (w:) J. Kruczalak-Jankowska (red.), Wpływ europeizacji prawa na instytucje prawa handlowego, Warszawa 2013 (współautor dr A. Goldiszewicz).

W wymienionych opracowaniach M. Dumkiewicz przedstawiła umowy handlowe uregulowane w kodeksie cywilnym (umowa dostawy) oraz pozakodeksowe (umowa barterową, umowa franchisingu, umowa kredytu bankowego oraz kredytu konsumenckiego, umowa o oddanie przedsiębiorstwa do odpłatnego korzystania w celu prywatyzacji, umowa sprzedaży przedsiębiorstwa w celu prywatyzacji, kontrakt menadżerski, umowa o pozycjonowanie strony internetowej oraz umowa o świadczenie usług turystycznych), a także skutki odstąpienia od umowy w Kodeksie cywilnym oraz w świetle zasad Europejskiego Prawa Kontraktów (PECL).

Odnotać trzeba także udział M. Dumkiewicz w opracowaniu zbiorowym pt. *Umowy w obrocie gospodarczym. Wzory. Komentarze. Orzecznictwo*, pod red. A. Kidyby (Warszawa 2015). Jest to opracowanie adresowane do praktyki gospodarczej.

C. Jeżeli chodzi o publikacje Habilitantki wykraczające poza wyżej przedstawione główne nurty, to wymienić trzeba takie, jak: *Stalking na tle prawa karnego i cywilnego* (w:) *Dobra osobiste XXI wieku*, pod red. J. Balcarczyk, Warszawa 2012, s. 521 - 539 (współautor J. Sitko); *Skutki braku kontrasygnaty skarbnika gminy na tle sankcji wadliwych czynności prawnych*, PPH 2013, nr 9 oraz 2 rozdziały w opracowaniu zbiorowym pt. *Meritum. Prawo spółek*, pod red. A. Kidyby (kolejne wydania Warszawa 2007, 2013 i 2014).

E. W powyższym świetle rysuje się wyraźnie pożądane w pracy naukowej zróżnicowanie zainteresowań naukowych Habilitantki. Podkreślić trzeba, że wszystkie publikacje cechuje dojrzałość merytoryczna i dobry poziom. Dorobek

naukowy Habilitantki jest zróżnicowany, interesujący i wartościowy pod względem naukowym. Jego ocena jest jednoznacznie pozytywna.

III. Ocena osiągnięć dydaktycznych i organizatorskich

Dr M. Dumkiewicz aktywnie uczestniczy w życiu naukowym. Godny podkreślenia jest jej udział w 9 ogólnokrajowych konferencjach naukowych, w większości w charakterze referentki.

W ramach dydaktyki akademickiej na WPiA UMCS prowadzi zajęcia (wykłady, ćwiczenia, seminaria) z zakresu prawa handlowego, prawa bankowego, prawa konsumenckiego oraz wykłady monograficzne: umowy w obrocie gospodarczym i odpowiedzialność cywilna menadżera. Od kwietnia 2016 r. pełni funkcję Opiekuna Koła Naukowego Prawa Spółek UMCS w Lublinie.

Poza tym dr M. Dumkiewicz w latach 2010-2015 prowadziła zajęcia dydaktyczne (wykłady) z aplikantami notarialnymi w Izbie Notarialnej w Lublinie, z zakresu tematycznego: Spółka Europejska, Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych, swobody w Unii Europejskiej oraz działalność pożytku publicznego. Od 2010 r. prowadzi także zajęcia dydaktyczne (wykłady i ćwiczenia) z aplikantami radcowskimi w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Lublinie, z zakresu prawa spółek handlowych.

W roku 2014 r. na zlecenie Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych opracowała (wspólnie z prof. dr hab. Andrzejem Kidybą) podręcznik dla osób prowadzących zajęcia z aplikantami radcowskimi z zakresu prawa spółek handlowych.

W 2013 r. została powołana w skład Komisji do spraw aplikacji, działającej przy Radzie Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie, której członkiem jest do chwili obecnej.

W roku 2013 oraz 2016 była powołana przez Ministra Sprawiedliwości w skład Komisji do przeprowadzenia egzaminu radcowskiego w Lublinie, jako przedstawicielka Krajowej Rady Radców Prawnych. W 2012 r. uczestniczyła w pracach Zespołu do opracowania zbiorów pytań na kolokwia ustne z prawa gospodarczego dla aplikantów radcowskich w 2014 r.

W 2014 r. wraz z prof. dr hab. Andrzejem Kidybą prowadziła ogólnopolskie warsztaty dla osób szkolących aplikantów radcowskich z zakresu prawa spółek handlowych na zlecenie Krajowej Izby Radców Prawnych.

IV. Konkluzja

Przedstawiona przez dr Małgorzatę Dumkiewicz rozprawa habilitacyjna oraz pozostały dorobek naukowy, charakteryzuje się oryginalnością oraz różnorodnością i stanowi znaczny wkład w rozwój nauki prawa handlowego. Również pozostała aktywność naukowa Habilitantki powinna być oceniona jako istotna. Spełnione są zatem wymagania określone w art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1852 ze zmianami). W związku z tym wnoszę o podjęcie dalszych stadiów przewodu habilitacyjnego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Andrzej Jachur'. The signature is written in a cursive, flowing style.